

Рајко ЛАКОВИЋ

МИГРАЦИЈЕ СТАНОВНИШТВА ЦРНЕ ГОРЕ

Увод

Циљ овог рада је да прикаже миграциона кретања становништва Црне Горе, утицај ових кретања на укупан бој становника и његову територијалну дистрибуцију. Миграције су показатељ карактеристичних односа међу људима, њихове тежње за социо-економским преображајем сопственог статуса као и промјене у начину живљења.

Укупан број становника једног насеља или ширег географског подручја је величина која се временом мијења. Да ли ће расти или опадаи и каквим темпом, зависи од низ појава, које посредно или непосредно утичу на пораст или смањење броја становника на посматраном подручју. На првом мјесту су наталитет и морталитет, као природни чиниоци пораста, односно смањења, броја становника. Миграције становника, досељавање или одсељавање, представљају механичке чиниоце повећања или смањења укупног броја становника.

У овом раду ће бити разматрана миграциона кретања последице II свјетског рата за период 1953-2003. године.

Извор података за овај рад је расположива статистичка грађа која је прикупљена у пописима становништва.

Црна Гора представља типично миграционо подручје. Пресељавања унутар Црне Горе и ван ње, у већем или мањем обиму, организована или стихијна датирају од првих година конституисања црногорске државе. Та појава одсељавања становни-

штва са овог подручја задржала се до данашњих дана.

Послије II свјетског рата миграциона кретања код нас добила су до тада невиђене размјере. Разлози за таква интензивна миграциона кретања углавном се могу наћи у промјенама друштвеним односа и политичког система, као и у привредном развоју, нарочито снажној индустријализацији.

За Црну Гору, као и остале земље јужне Европе, послје 1965. године карактеристичне су миграције њених грађана на рад у развијене европске али и прекоокеанске земље.

Распад СФРЈ и санкције УН уведене према Србији и Црној Гори и друго, довели су до значајне просторне покретљивости (присилне и добровољне) становништва са простора бивше СФРЈ. Миграционе струје биле су усмјерене дијелом према Црној Гори, као и према иностранству.

Посебно треба нагласити да као посљедица оружаних сукоба и других догађаја на дијелу територије бивше СФРЈ, почев од средине 1991. године, на територију Црне Горе, слиле су се десетине хиљада избјеглица. Њихов максимални број забиљежен је априла 1993. године, када је на територији Црне Горе било регистровано 64.258 лица, према подацима Комесаријата за расељена лица. Током НАТО интервенције 1999. године у Црну Гору је са Косова дошло 82.271 расељено лице, а Комесаријата за расељена лица републике Црне Горе у мају 1999. године према својим евиденцијама забиљежио је 129.467 расељених и избјеглих лица која су боравила у Црној Горти.

Интензивни миграциони токови утицали су на промјене у укупном броју становника Црне Горе, појединих региона, општина и насеља, а и на промјене у структурама и концентрацији становништва, густини насељености итд.

Утицај миграција на промјене у укупном становништву Црне Горе

И поред релативно високе стопе природног прираштаја у периоду послје II свјетског рата, утицај миграција на промјене у укупном броју становника Црне Горе је значајан. Прије свега, како сам већ напоменуо, Црна Гора је емиграционо подручје, односно имала је негативан миграциони салдо у односу на сва остала подручја бивше СФРЈ. До 70-их година прошлог вијека карактеристичне су и спољне миграције.

Унутрашње миграције у посматраном периоду довеле су до сасвим нове дистрибуције становништва Црне Горе. У одређеном периоду убрзаног друштвено-економског развоја најчешћа су пресељења из села у град, затим миграције између градских насеља и нарочито према републичком центру.

Снага напуштања села огледа се у томе што је значајно повећан удио градског у укупном становништву (са 14,2% у 1953. на 62% у 2003. години).

Повећање обима миграција становништва Црне Горе у периоду послје Другог свјетског рата, видљиво је из промјена удјела аутохтоног (завичајног) и мигрантског (селидбеног) у укупном становништву. У 1953. удио мигрантског у укупном становништву Црне Горе износио је 32,6%. У наредном периоду тај удио се повећава, да би у 2003. години износио 44,8%. Овим процентним показатељима обухваћена су сва пресељавања становништва у периоду 1953-2003. (табела 1.1).

Табела 1.1
Аутохтоно и мигрантско становништво Црне Горе

Година	Укупно становништво	Аутохтоно		Мигрантско	
		Укупно	%	Укупно	%
1953.	419.873	283.122	67,4	136.751	32,6
1961.	471.894	308.216	65,3	163.678	34,7
1971.	529.604	321.553	60,7	208.051	39,3
1981.	584.310	338.571	57,9	245.739	42,1
1991.	615.035	357.597	58,1	257.438	41,9
2003.	673.122	371.503	55,2	301.619	44,8

Аутохтоно и мигрантско становништво Црне Горе

Обим укупне просторне покретљивости становништва Црне Горе (унутрашња пресељавања, досељени из осталих република бивше СФРЈ и из иностранства), према стању од 31. октобра 2003. године са подјелом унутрашњих миграција на локалне (између насеља исте општине), међуопштинске (између општина у републици), показује да је од 673.122 пописаног становништва Црне Горе 301.619 (44,8% укупно пописаног становништва) мијењало мјесто сталног боравка. Од тог броја око 108.000 (35,9%)

миграната учествовале је у локалним пресељавањима. Просторна покретљивост између општина у Црној Гори још је већег обима од локалних пресељавања и у њима је учествовало 123.652 (41,0%) људи, док је 60.592 (20,1%) људи досељено из бивших република СФРЈ и Србије (табела 1.2). Унутрашње миграције које заједно обухватају 76,9% мигрантског становништва, говоре о интензитету пресељавања унутар републике и указују на значај покретљивости према општинским центрима или насељима која се брже развијају.

Табела 1.2
Досељено становништво према типу миграција, 2003.

Укупно:	301.619	100%
Досељено из:		
другог мјеста исте општине	108.186	35,9
друге општине Републике Црне Горе	123.652	41,0
Републике Србије	32.362	10,7
бивших република СФРЈ	28.230	9,4
осталих земаља	3.458	1,1
непознато	5.731	1,9

Досељено становништво према типу миграција, 2003.

Дезинтеграција бивше СФРЈ довела је до тога да досељено становништво из Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније и Словеније посматрамо као посебну категорију. Према пописаном становништву 2003. године у Црној Гори живјело је преко 28.000 досељених из поменутих република, као и нешто преко 32.000 досељених из Републике Србије (табела 1.2).

Важно је истаћи да ови подаци одражавају стање у вријеме пописа становништва (31. октобар 2003), што представља снимак посљедњег пресељења на одређену територију, а која је претходила критичном моменту пописа. Подаци, дакле, не исказују временску динамику пресељења, као ни случајеве вишеструког пресељања истог лица прије посљедњег пресељења, као ни лица која су се доселила и прије критичног момента умрла или се трајно иселила у иностранство. Као посљедица оружаних сукоба и других догађаја који су довели до несигурности и угрожености становништва на дијелу територије предходне Југославије, почев од средине 1991. године, долази до појачаног

досељавањем из бивших република СФРЈ у нашу републику у односу на раније кретање миграната унутар бивше СФРЈ (Табела 1.2.).

Миграционе одлике општина

У Црној Гори преовлађују општине с негативним миграционим салдом (таб.1.3. и картограм 1.1.). Емиграциони простори (општине са негативним миграционим салдом), у Црној Гори захватају 14 општина (66,7%) које обухватају 10.534 км² или (76,3%) територије, и у којима живи 308.933 становника или (49,8%) укупног становништва (табела 1.3). То значи да су емиграционе општине у цјелини рјеђе насељене (29,3% становништва на км²). У већини општина то је посљедица друштвено-економске неразвијености и већ знатно раније, започетог процеса исељавања.

Насупрот овим територијама, простори популационе концентрације (имиграционе општине) заузимају (33,3%) општина у Црној Гори.

Ове општине заузимају (23,7%) територије Црне Горе у којима живи половина укупног становништва Републике (50,2%) или 7 општина на 3.278 км² са 311.212 становника (табела 1.3).

Ови односи показују колико су имиграциони простори (општина) гушће насељени (95 становника на км²) него емиграциони. На основу тога може се закључити да су територије коју оне заузимају економски развијеније и урбанизованије.

Посматрано у цјелини, емиграциони простори Црне Горе усљед опадања природног прираштаја и миграционих кретања у односу на претходни попис 1991. године имају пад укупног броја становника (индекс пада је износио 95,1).

Табела 1.3

Емиграциони и имиграциони простори Црне Горе 1991 - 2003.

Тип	Општине		Површина		Становништво		Индекс раста становништва (1991=100)
	број	%	км ²	%	2003.	%	
Укупно	21	100,0	13.812	100,0	620.145	100,0	104,9
емиграциони	14	66,7	10.534	76,3	308.933	49,8	95,1
имиграциони	7	33,3	3.278	23,7	311.212	50,2	116,8

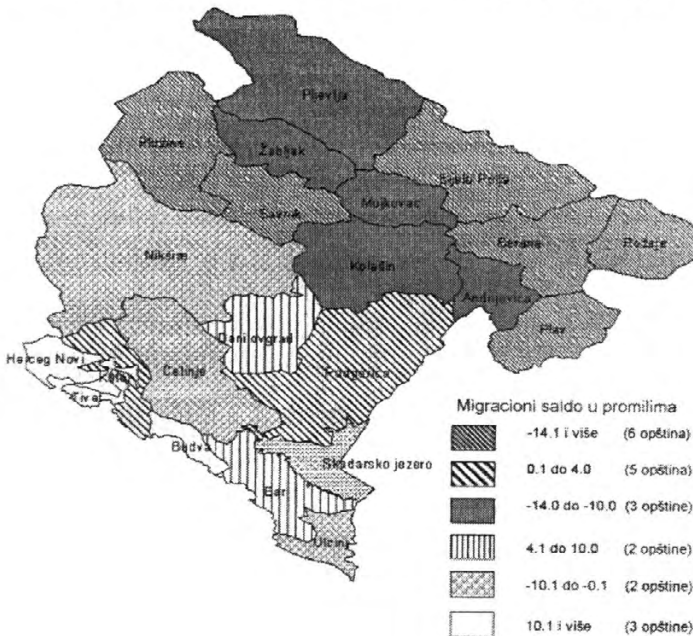
Емиграцини и имиграциони простори Црне Горе 1991-2003.

Општине са позитвним миграционим салдом имају изразит раст становништва (индекс 116,84). По подручјима, процес урбане концентрације најизразитији је у приморском региону, индекс раста 116, док је у средишњем региону Републике умјерени индекс раста 109,88.

Полазећи од пописних података, могуће је утврдити неке битне емиграционе карактеристике становништва Црне Горе. Као што је истакнуто, покретљивост становништва је функција укупне развијености неког подручја, што се да закључити и на примјеру становништва општина Црне Горе (учешће аутохтоног становништва које од рођења живи у истом мјесту) у укупном становништву Црне Горе стално се смањује, односно, повећава се број лица која су се селила. Покретљивост становништва Црне Горе је и по нешто већим локалним миграцијама, што је посљедица типа насеља (мала сеоска насеља).

Картограм 1.2

Општине према величини миграционог салда у периоду 1991-2003.

Разматрање досадашњег развоја становништва Црне Горе по општинама указује на низ особености у којима се дешавају промјене у укупном становништву и његовој редистрибуцији по појединим општинама и регионима. Ради јаснијег сагледавања регионалних разлика кретања становништва, природног прираштаја и салда пресељавања, послужио сам се географском подјелом црногорских општина на приморски, средишњи и сјеверни регион (Љ. Радовић и В. Вукотић 1982)¹⁾. Општа карактеристика кретања становништва по општинама је да механичка компонента (миграције) укупног становништва у свим њима има врло значајну улогу, с тим што у већем броју општина миграције утичу на смањење становништва (или спорији раст од могућег), док у мањем броју општина становништво брже расте управо због интензивног досељавања.

На интензитет миграција становништва по општинама указује табела 1.4.

У посљедњем међуописном периоду све општине у Црној Гори, осим приморских општина (Бар, Будва, Тиват, Котор, Херцег Нови, Подгорица и Даниловград), имале су негативан миграциони биланс, што значи да се из њих становништво више исељавало него што је досељавало. Стопе миграционог салда повећале су се у односу на претходни међуописни период у општинама Улцињ, Цетиње, Мојковац и Рожаје.

Треба указати и на групу општина у којима је негативан миграциони салдо у међуописном периоду 1991-2003. мањи него у ранијем међуописаном периоду (1981-1991): Никшић, Колашин, Бијело Поље, Беране, Плав, Пљевља, Жабљак, Шавник и Плужне.

У општинама приморског региона стопа позитивног миграционог салда се повећава сем у општини Котор. У средишњем региону општина Даниловград први пут је забиљежила позитиван миграциони салдо у овом међуописном периоду. (табела 1.4.).

1) Приморски регион чине општине: Улцињ, Бар, Будва, Тиват, Котор и Херцег Нови; Средишњи регион: Цетиње, Подгорица, Даниловград и Никшић; Сјеверни регион: Колашин, Мојковац, Бијело Поље, Беране, Андријевица, Плав, Рожаје, Пљевља, Жабљак, Шавник и Плужине.

Табела 1.4

Пораст - пад становништва, природни прираштај и салдо пресељавања по општинама 1961-2003. године

Регион/општина	Пораст - пад становништва (по попису)				Природни прираштај				Салдо пресељавања			
	1961 - 1971.	1971 - 1981.	1981 - 1991.	1991 - 2003.	1961 - 1971.	1971 - 1981.	1981 - 1991.	1991 - 2003.	1961 - 1971.	1971 - 1981.	1981 - 1991.	1991 - 2003.
годишњи просједи становника												
Улцињ	274	262	144	49	292	225	210	134	-18	37	-66	-85
Бар	299	496	407	453	267	240	319	205	32	256	88	248
Будва	127	253	301	344	19	89	118	95	108	164	183	249
Тиват	95	239	201	196	62	74	93	42	33	165	108	154
Котор	228	154	198	66	139	111	107	-12	89	43	91	78
Херцег Нови	321	489	413	475	130	164	178	86	191	325	235	389
Приморски регион	1344	1893	1664	1583	909	903	1025	550	435	990	639	1033
Цетиње	-148	-181	11	-130	231	154	150	23	-379	-335	-139	-153
Подгорица	2657	3349	1758	1845	1506	1775	1991	1456	1151	1574	-233	389
Даниловград	-231	-30	6	154	108	77	105	42	-339	-107	-99	112
Никшић	942	548	231	111	1111	852	709	488	-169	-304	-478	-377
Средишњи регион	3220	3686	2006	1980	2956	2858	2955	2009	264	828	-949	-29
Колашин	-108	-114	-134	-86	204	158	97	18	-312	-272	-231	-104
Мојковац	100	92	9	-52	217	158	122	68	-117	-66	-113	-120
Бијело Поље	595	304	-19	-327	1222	995	758	409	-627	-691	-777	-736
Беране	528	42	-387	-189	1100	765	504	329	-572	-723	-891	-518
Андријевица				-60				6	0	0	0	-66
Плав	63	2	-164	-148	502	305	187	133	-439	-303	-351	-281
Рожаје	132	421	258	29	522	509	438	378	-390	-88	-180	-349
Пљевља	17	-353	-346	-266	725	408	296	136	-708	-761	-642	-402
Жабљак	-42	-91	-29	-55	90	46	26	-8	-132	-137	-55	-47
Шавник	-69	-127	-179	-58	98	36	6	-11	-167	-163	-185	-47
Плужине	-9	-282	-100	-75	125	65	24	-8	-134	-347	-124	-67
Сјеверни регион	1207	-106	-1091	-1287	4805	3445	2458	1450	-3598	-3557	-3549	-2737
Република Црна Гора	5771	5473	2579	2276	8670	7206	6438	4009	-2899	-1733	-3859	-1733

Црногорски грађани на привременом раду и боравку и иностранству

Контингент лица на привременом раду и боравку у иностранству анализираће се по обиму (пописи становништва 1991. и 2003. године) и земљи рада - боравка.

Према попису на привременом раду и боравку у иностранству 31. октобра 2003. налази се 52.977 црногорских грађана или 7,9% укупног броја становника. У односу на 1991. број наших грађана на привременом раду и боравку у иностранству повећан је за 122,9%, а у односу на 1981. годину за 181,15%.

Процес економске емиграције радне снаге, присутан је на простору Црне Горе током читавог 20. вијека, све до 1965. године није био велики и одвијао се појединачно и спонтано. Први велики миграциони талас створен је након спровођења привредне реформе (1965-1971). Овоме је погодновало и повољно стање у развијеним земљама, прије свега западне Европе, које су имале потребу за радном снагом.

Пописом становништва 1971. године први пут извршен је попис наших радника на привременом раду и боравку у иностранству. Поменути пописом утврђено је да у иностранству привремено борави 11.057 грађана Црне Горе или 2,1% од укупног становништва.

Разлози повећања укупног броја наших грађана на раду и боравку у иностранству у раздобљу 1911-2003. су прије свега, запошљавање већег броја радника као и активирање издржаваних чланова. Повећање броја лица која бораве као чланови породица радника у иностранству, последица су процеса спајања породица (у иностранству су прво пошли мушкарци, да би им се касније прикључили чланови породице).

У раздобљу 1991-2003. године број миграната у иностранству повећан је (за 122,9% односно 29.211 лица). На повећање броја ових миграната утицао је распад бивше СФРЈ, санкције Уједињених нација према Србији и Црној Гори, оружана интервенција НАТО, као и процеси транзиције и трансформације привреде у цијелом овом раздобљу (табела 1.5.).

Највећи број миграната на раду и боравку у иностранству (према попису 2003.) је у европским земљама (30.670 или 57,9%), док је њихов број у ваневропским земљама (22.307 или 42,1%). (табела 1.5.).

Табела 1.5.

Грађани Црне Горе на привременом раду и боравку у иностранству према земљама боравка. Попис 1991. и 2003. године

Земља боравка	Попис		Структура у %		Индекс 2003/1991.
	1991.	2003.	1991.	2003.	
УКУПНО	23.766	52.977	100,0	100,0	222,9
Аустрија	405	877	1,7	1,7	216,5
Белгија	76	529	0,3	1,0	696,1
Данска	322	1.192	1,4	2,3	370,2
Француска	734	1.275	3,1	2,4	173,7
Холандија	192	1.186	0,8	2,2	617,7
Италија	218	1.191	0,9	2,3	546,3
Луксембург	293	2.688	1,2	5,1	917,4
Њемачка	4.537	11.235	19,1	21,2	247,6
Швајцарска	1.493	2.786	6,3	5,3	186,6
Шведска	434	2.262	1,8	4,3	521,2
Велика Британија	230	450	1,0	0,8	195,7
Остале европске земље	324	4.293	1,4	8,1	1325,0
Канада	318	706	1,3	1,3	222,0
САД	11.928	18.864	50,2	35,6	158,2
Остале земље Сјеверне и Средње Америке	28	23	0,1	0,1	82,1
Земље Јужне Африке	37	25	0,2	0,1	67,6
Земље Африке	71	101	0,3	0,2	142,3
Аустралија	785	1.019	3,3	1,9	129,8
Земље океаније	24	35	0,1	0,1	145,8
Земље Азије	69	416	0,3	0,8	602,9
Непозната земља	1.248	1.824	5,3	3,4	146,1

Њемачка са 11.235, Швајцарска са 2.786, Луксембург са 2.688, Шведска са 2.262, Француска са 1.275, су европске земље у којима је највећи број (укупно 20.246 или 66% од броја миграната у европским земљама) миграната из Црне Горе.

Од ваневропских земаља у САД борави 18.864 лица, што представља 84,6% од укупног броја миграната из Црне Горе у ваневропским земљама. (Табела 1.5.)

У односу на 1991. годину, број привремених миграната повећан је у свим европским земљама (Њемачка 147,6%, Луксембург 817,4%, Италија 446,3%, Холандија 517,7%, Шведска 421,2% итд.) (Табела 1.5.)

И у већини ваневропских земаља у овом периоду забиљежен је пораст броја привремених миграната из наше Републике (САД 58,2%, Аустралији 29,8%, земљама океаније 45,8% итд.).

Просторни размјештај општина према учешћу лица на привременом раду и боравку у иностранству у укупном становништву (картограм 1.2), показује да су општине Плав и Улцињ са највећим удјелом привремених миграната у иностранству (35,5% и 22,8%) од укупног становништва тих општина, затим Беране и Рожаје са учешћем лица на раду у иностранству (17,6% и 14%), општине Бијело Поље, Андријевица, Подгорица и Бар са учешћем ових миграната од (5 до 15%), код осталих општина у Црној Гори број лица на раду и боравку у иностранству према попису из 2003. године креће се од (1 до 5%), (табела 1.6. и картограм 1.2.)

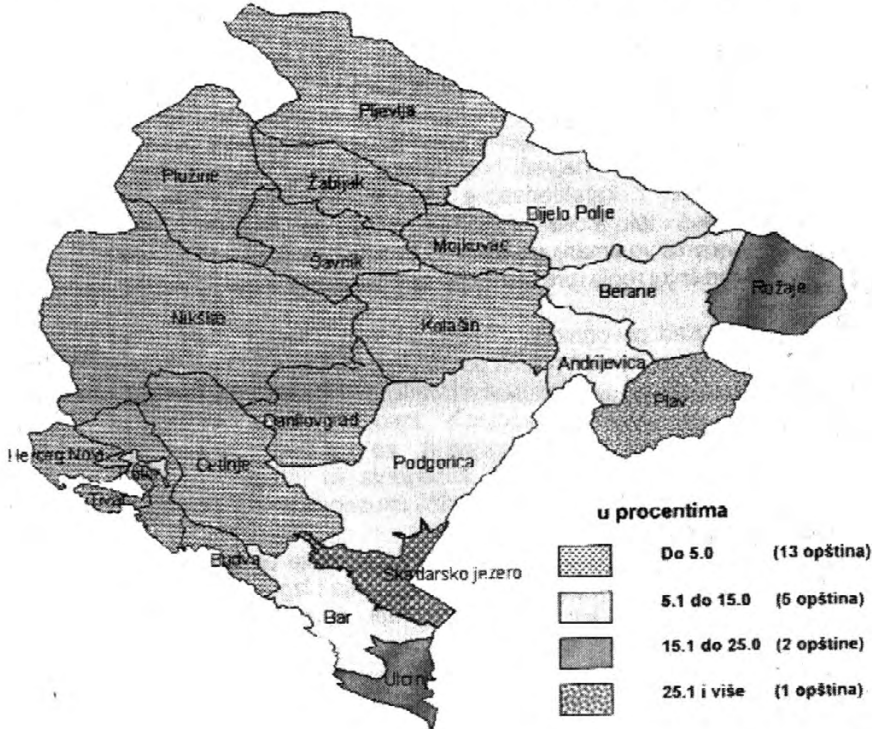
У вези са привременим радом и боравком наших грађана у иностранству, могло би се поставити питање, нарочито за лица у ваневропским земљама, да ли су сва та лица на привременом раду и боравку или одређени број њих не намјерава да се врати у земљу, односно да ли су у питању трајни исељеници. Исто питање би се могло поставити и за лица на привременом раду и боравку у европским земљама са дугогодишњим боравком и двојним држављанством, нарочито за дјецу наших радника рођену у земљи привременог боравка родитеља.

Табела 1.6.
Црногорски грађани на раду и боравку и иностранству по општинама
Попис 1991. и 2003. године

Општина	Попис		Структура у %		Индекс 2003/1991.
	1991.	2003.	1991.	2003.	
Андријевица	144	663	2,15	10,28	460,42
Бар	3.039	5.317	8,14	11,72	174,96
Беране	1.480	5.723	3,80	14,03	386,69
Бијело Поље	831	6.780	1,50	11,88	815,88
Будва	179	396	1,53	2,43	221,23
Даниловград	145	115	0,99	0,69	79,31
Жабљак	14	38	0,28	0,90	271,43
Колашин	76	101	0,68	1,00	132,89
Котор	298	737	1,33	3,11	247,32
Мојковац	105	243	0,97	2,36	231,43
Никшић	828	1.471	1,11	1,92	177,66
Плав	3.621	7.615	18,76	35,55	210,30
Плужине	28	24	0,53	0,56	85,71
Пљевља	405	1.061	1,02	2,88	261,98
Подгорица	6.329	10.004	4,16	8,58	158,07
Рожаје	646	4.835	2,81	17,56	748,45
Тиват	283	493	2,48	3,49	174,20
Улцињ	4.550	5.994	18,79	22,80	131,74
Херцег Нови	587	1.099	2,13	3,22	187,22
Цетиње	168	235	0,83	1,26	139,88
Шавник	10	33	0,27	1,11	330,00
Црна Гора	23.766	52.977	3,86	7,87	222,91

Картограм 1.2.

Удио лица на привременом раду и боравку у иностранству у укупном становништву општина, 2003. (у процентима)

Умјесто закључка

Посматрани период (1953-2003), карактерисну интензивни миграциони токови, који су утицали како на промјене у укупном броју становника Црне Горе, појединих региона, општина и насеља, тако и на промјене у структурама становништва, концентрацији становништва, густини насељености, мрежи насеља и сл.

У посматраном периоду Црна Гора је имала стално негативан миграциони салдо, у овом периоду око 115.000 лица, што представља 18,5% садашњег броја становника Црне Горе.

Посматрано у цјелини како је наведено, Црна Гора је емиграционо подручје као и највећи број општина (14). У оквиру

Црне Горе врло су интензивне и карактеристичне међуопштинске миграције, дугорочан је ток одсељавања из сјеверног региона, гдје се укупно становништво смањује, док се концентрација становништва врши у приморској и средишњој регији (превасходно општина Подгорица).

Кад говоримо о негативном миграционом салду, онда мислимо на миграционе токове према подручјима бивше СФРЈ и према иностранству.

У оквиру миграционих токова према иностранству (лица на привременом раду и боравку), за укупно становништво Црне Горе значајан је пораст овог контигента са (11.057 лица у 1971. години на 52.977 лица у 2003. години или 7,9% укупног становништва Црне Горе).

При оцјени утицаја оба тока не кретање укупног становништва треба имати на уму поред стварног пресељења и изгубљене демографске ефекте миграната, тим прије што се ради о релативно младом контигенту становништва.

Исто тако, у поматраном периоду нагло расте градско становништво (са 14,2% у 1953. години на 62% у 2003. години), превасходно као посљедица интензивне миграције село - град, која је и најкарактеристичнији облик унутрашњих миграција у поматраном периоду.

Низ негативних посљедица снажних урбаних токова може се објаснити стихијношћу њиховог испољавања условљеног брзом социјалном и економском транзицијом нашег друштва у посматраном периоду.

Међутим, будући токови урбанизације нужно се морају свјесно и плански усмјеравати и координирати на цијелом простору републике. Дугорочна популациона политика, а у складу са економском стратегијом развоја мора тежити ка рационалном коришћењу цјелокупног простора, овог који је до сада урабанизован, а и оног руралног и напуштеног.

Примарни циљ дугорочне популационе политике у Црној Гори, и поред очекиваног повећања градског становништва, је сте подстицање и подизање социјалног и културног живота на селу. Токови урбанизације и оживљавање руралних простора битна су основа даљег духовног и економског напретка, као и материјална подлога нашег развоја.

Rajko LAKOVIĆ

MIGRATION OF THE POPULATION IN MONTENEGRO

Summary

The observation period 1953-2003 has been characterized by intensive migration trends that influenced the changes in population size in Montenegro, in certain regions, municipalities and settlements, but also changes in population structure, concentration, density as well as distribution of the settlements etc.

During the observer period, Montenegro constantly had negative migration balance, that is about 115.000 persons, which represents 18.5% of the current population in Montenegro.

In general, Montenegro is an emigration area as well as majority of its municipalities (14). In Montenegro, there have been incessant and specific inter-municipal migrations, long-term movement flows from northern region where the total number of inhabitants has been decreased whereas increased in the coastal and central region (mainly in Podgorica municipality).

The negative migration balance refers to the emigration to the former Yugoslav republics and other countries.

The emigration flows to the other countries (persons on a temporary work or stay abroad) reflected significant increase in number of emigrants comparing to the total population in Montenegro: from 11.057 persons in 1971 to 52.977 persons in 2003 or 7.9% of total population in Montenegro.

Estimating the influence of both kinds of migration flows on total population in Montenegro, one should also take into account, beside the actual movement of the migrants, the vanished demographic effects caused by them, especially having them considered as relatively young population contingent.

At the same time, during the observer period, there was a rapid growth of urban population (from 14.2% in 1953 to 62% in 2003) mostly as consequence of intensive migration \pm village-town² which was the most typical internal migration direction during that period.

A set of negative consequences of the strong urban trends can be explained by their calm expression as a result of rapid social and economic transition of our society during the observed period.

However, the future urbanization process in the whole Republic must be coursed and coordinated in a conscientious and planned way.

A long-term population policy, compliant with the economic development strategy, must aim at rational use of territory, not only the urbanizes one but also rural and abandoned territory.

The main objective of the long-term population policy in Montenegro is motivating and upgrading the social and cultural life in the village, despite the expected increase in urban population size. The urbanization flows and revival of the rural regions are fundamental basis of the entire progress, as well as material base our future development.